

Satranç Köşesi

Eşref Eşkinat* / eskinat@boun.edu.tr

İnsanlar Nasıl Satranç Oynar?

Geçen sayıdaki yazımızda bilgisayarların nasıl satranç oynadıkları hakkında bazı temel bilgiler vermiştik. Bilgisayarların “düşünme” süreçlerinin insanlarınkinden farklı olduğuna ve başarılı programların kocaman bir oyun ağacını açarak değerlendirmesini yaptıklarını, bunun insanlar için mümkün olamayacağından bahsetmiştik. Bu sayıda ise insanların nasıl oynadığı konusuna bakacağız.

Bilgisayar satrancı hemen hemen tamamen hesaba dayanır. İnsanların oynama tarzı ise neredeyse bilgisayarların tam tersi. Biz insanlar, az miktarda hesaba ve büyük ölçüde “hisse” dayanan bir şekilde satranç oynuyoruz. “Stratejik düşünme” dediğimiz ve bilgisayarların beceremediği düşünme biçimi büyük ölçüde insanlara özgü ve insanların bilgisayarlara karşı en önemli üstünlüğü.

Satranç teorik olarak mümkün olan hamleler bakımından sonlu bir oyun olsa da, hamle sayısı o kadar fazladır ki, bu sayı sonsuz kabul edilebilir. Dünya şampiyonu Kramnik geçenlerde Spiegel dergisine verdiği bir röportajda “Satranç o kadar derin bir oyun ki, kendimi kaybolmuş hissediyorum” diyordu. (Röportajın tamamının İngiliz-

cesi için: <http://www.chessbase.com/newsdetail.asp?newsid=1718>). Bu duyguyu pek çok satranççı paylaşır herhalde. Bu yüzden satranç öğrenenlere önce bazı genel kurallar öğrenmeleri ve bunların dışına çıkmamaları tavsiye edilir. Mesela, önce hafif taşları geliştirin, açık hatları ve sütunları kalelerle işgal edin, mümkünse kaleleri yedinci hatta

çekin, duble ve izole piyonlardan kaçınin, gibi. Bu genel kurallar bir düzeye kadar oyunculara yardımcı olurlar, ama bu kurallar doğa yasası gibi bir şey değil, sadece yol göstericidirler. Wittgenstein’in dediği gibi, “Benim önermelerim sadece şu bakımdan aydınlatıcıdır: beni anlayan kişi, bu önermeleri bir merdiven gibi kullanıp üstüne tırmandığında bunların neticede manasız olduklarını görüp bunları bir köşeye atabilir” (Tractatus Logico Philosophicus, 6.54) Bu kurallar, oyunda belli bir seviyeye gelene kadar önemli oluyorlar, sonrasında sıkı sıkıya uymaya kalkarsanız ayakbağı da olabilirler.

Konuya Kramnik’le yapılan röportajla devam edelim:

Kramnik, Eric Petit’in kaleminden

Spiegel: Entellektüel tevazunuzun sebebinden bahseder misiniz?

Kramnik: *Çünkü şeylerin daha içine girdikçe daha az anladığımızı farkediyorsunuz. Satranç burada iyi bir örnek. Satranç oyununu bütünü derinliğiyle anlamaya başladığımızda bazı kuralların flulaştığını görüyorsunuz. Kitabı oynamak bir yere kadar, mesela usta düzeyine kadar yeterli olabiliyor. Ama büyüküstü düzeyinde olmuyor. Burada artık oyunu hissetmeniz gerekiyor. Bu anlayış size geliyor.*

Satranç o kadar derin ki, kendimi kaybolmuş hissediyorum.

V. Kramnik

Spiegel: Nasıl bir his bu?

Kramnik: *Bir noktada artık bu oyunda usta oldum hissi geliyor. Bazen o kadar da çok düşünmeniz gerekmiyor. Bazı ayrıntıların üstünde duruyorsunuz ama belli bir pozisyonda gereken strateji size bir yerlerden geliyor. Çok şaşırtıcı bu.*

* Boğaziçi Üniversitesi Makine Mühendisliği Bölümü öğretim üyesi.

Kramnik

Burada Kramnik, matematikçilere de pek yabancı olmayan bir histen bahsediyor. İnsan yaratıcılığının ne olduğunu pek iyi anlayabilmiş değiliz, ama yaratıcılıkta bilmediğimiz birçok şeyin rol oynadığını anlayabiliyoruz. Teorem ispatlamak konusunda gerekli olan yaratıcılık, iyi satranç oynamanın da tek yolu. Bizleri bilgisayarlardan üstün kılan şey de bu. Bilgisayarların dışı dokunur matematiksel teoremler ispatlamaları şimdilik mümkün görünmüyor, satrançta dünya şampiyonunu yenseler de bilgisayarların insandan daha zeki olduğunu iddia etmek bu yüzden zor.

Bu yazıyı insanların bilgisayarlara karşı nasıl oynaması ve oynamaması gerektiğini gösteren iki oyunla tamamlıyoruz. Oyunlar Kramnik'in Deep Fritz ile 2002'de yaptığı ve berabere biten maçtan. İlk oyunda Kramnik basit ama uzun vadeli bir planla kazanıyor, ikincide ise at fedası ile mat peşinde koşup kaybediyor.

Deep Fritz-Kramnik 2002

3. Oyun, İskoç Oyunu

1. e4 e5	2. Af3 Ac6	3. d4 exd4
4. Axd4 Fc5	5. Axc6 Vf6	6. Vd2 dxc6
7. Ac3 Ae7	8. Vf4 Fe6	

Siyah f6'da duble piyon oluşmasına izin veriyor. Bu piyonlar merkezin kontrolunda işe yarayacak.

9. Vxf6 gxf6	10. Aa4 Fb4+	11. c3 Fd6
12. Fe3 b6	13. f4 0-0-0	14. Şf2 c5
15. c4 Ac6	16. Ac3 f5	17. e5 Ff8
[Fg7 fikriyle.]	18. b3 Ab4	19. a3 Ac2
20. Kc1 Axe3	21. Şxe3 Fg7! [f6'ya yönelik.]	
22. Ad5 c6	23. Af6 Fxf6	24. exf6 Khe8

Siyahın taşları mükemmel bir işbirliği içinde.

25. Şf3 Kd2	26. h3 Fd7	27. g3 Ke6
28. Kb1 Kxf6	29. Fe2 Ke6	30. Khe1 Şc7
31. Ff1 b5	32. Kec1 Şb6	33. b4 cxb4
34. axb4 Ke4!	35. Kd1 Kxd1	36. Kxd1 Fe6
37. Fd3 Kd4	38. Fe2 Kxd1	39. c5+ Şb7
40. Fxd1 a5!		

Bu kadar, siyah kazanıyor.

41. bxa5 Şa6	42. Şe3 Şxa5	43. Şd4 b4
44. g4 fxg4	45. hxg4 b3	46. Şc3 Şa4
47. Şb2 f6	48. Ff3 Şb5	49. g5 f5

50. Şc3 Şxc5 51. Fe2 0-1

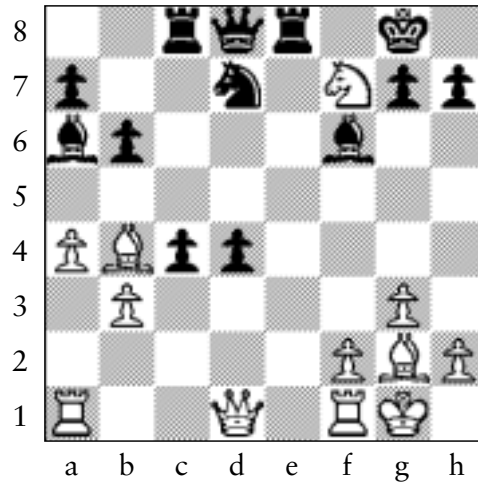
Kramnik'in tekniği gerçekten müthiş.

Kramnik-Deep Fritz 2002

6. Oyun, Vezir Hint Savunması

1. d4 Af6	2. c4 e6	3. Af3 b6
4. g3 Fa6	5. b3 Fb4+	6. Fd2 Fe7
7. Fg2 c6	8. Fc3 d5	9. Ae5 Afd7
10. Axd7 Axd7	11. Ad2 0-0	12. 0-0 Kc8
13. a4 Ff6	14. e4 c5	15. exd5 cxd4
16. Fb4 Ke8	17. Ae4 exd5!	18. Ad6 dxc4!
19. Axf7		

Feda! Deep Fritz karşısında böyle bir hamleye cesaret edebilmek için kendine çok güvenmek lazım.

19. ... Şxf7	20. Fd5+ Şg6	21. Vg4+ Fg5
22. Fe4+ [22. f4 hamlesi de	22. ... h5	23. Ff7+
Şxf7	24. fxg5+ Şg8	25. Vxh5 Ae5
26. g6 Axc6	27. Vxg6 Vd7	den sonra bir şeye yaramazdı.]

22. ... Kxe4	23. Vxe4+ Şh6	24. h4 Ff6
25. Fd2+ g5	26. hxg5+ Fxg5	27. Vh4+?!
Zaman sıkışması. Ancak [27. Ve6+ Af6	28. Vh3+ Ah5	29. f4 Fh4
30. g4 Ag3	31. f5+ Şg7	32. f6+] da beyazı kurtaramazdı.

27. ... Şg6	28. Ve4+ Şg7	29. Fxg5 Vxg5
30. Kfe1 cxb3	31. Vxd4+ Af6	32. a5 Vd5!
33. Vxd5 Axd5	34. axb6 axb6!	
Müthiş bitiriş [34. ... axb6	35. Kxa6	dan sonra
35. ... b2!	kazanır!].	

Kramnik oyunu bu aşamada terketti. 0-1 ♥

* Sonradan bu pozisyonun berabere olduğu da iddia edildi. Uzun bir analiz için : <http://www.chessbase.com/images2/2002/bahrain/games/mig6.htm> adresine bakabilirsiniz.